

5. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення : [монографія] / Н. Чухрай. – Львів: Вид-во Національного університету „Львівська політехніка”, 2002. – 316 с.

6. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент : навч. посібник / Н.В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с.

7. Ильяшенко С.Н. Инновационное развитие субъектов хозяйственной деятельности / Ильяшенко С.Н. // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – Вип.1. – Суми: Вид-во СумДУ, 2000. – С. 110-116.

8. Закон України “Про інноваційну діяльність”: № 40-IV від 04 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.

9. Постанова Верховної Ради України “Про рекомендації парламентських слухань на тему: “Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації”” // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 46. – С. 525

УДК 657.6:504.064(477)

Гуцаленко Л.В.,
д.е.н., професор кафедри обліку та державного контролю
Чухась О.С.
Вінницький національний аграрний університет

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сучасне екологічне становище в Україні характеризується, в основному, негативними показниками стану навколишнього середовища, посиленням антропогенного впливу на природу, широким використанням природних ресурсів, збільшенням промислового виробництва – і це далеко не всі фактори, які становлять значну загрозу життю та здоров'ю населення, виникненню аварійних ситуацій, екологічних катастроф. Тому одним із найбільш дієвих інструментів економіко-екологічного контролю є екологічний аудит. Здійснення аудиторської діяльності в екології дозволяє провести реальну оцінку дотримання підприємствами вимог у галузі охорони навколишнього середовища, природокористування й екологічної безпеки, а також виявити вразливі місця в оцінюваній сфері й розробити конструктивні заходи; попередити нанесення шкоди навколишньому середовищу; підвищити інвестиційну привабливість природокористувачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження екологічного аудиту проводили вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: В.Аніщенко [1], Я.Мех, Р.Кулик [6], О.Петрик [7], Л. Гуцаленко, В.Фостолович [2], П.Коренюк [4], Н.Макарова [5], В.Семенова [8] та інші. Результати досліджень даних вчених свідчать про необхідність впровадження заходів, спрямованих на вирішення еколого-економічних проблем та забезпечення екологічної проблеми безпеки людства.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності, становлення та розвитку екологічного аудиту в Україні, його проблеми та шляхи вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна людина має право на сприятливе навколишнє середовище. Будь-яка країна з високим рівнем економіки повинна відобразити це в державному законодавстві. Навколишнє середовище є сприятливим, якщо воно відповідає критеріям, нормам, стандартам, що стосуються чистоти, ресурсоемності та економічної рівноваги. Сприятливе навколишнє середовище повинно забезпечуватись в межах екологічної функції держави та природоохоронної діяльності природо- користувачів на основі послідовного здійснення системи правових, технічних, наукових, організаційно-управлінських та інших заходів, спрямованих на охорону природи.

Правовий інститут екологічного аудиту почав розвиватися в Україні з 24 червня 2004 р. у зв'язку з прийняттям Закону України «Про екологічний аудит». До того моменту навіть сам термін „екологічний аудит” в законодавстві України не вживався, хоча, як це не парадоксально, діяльність з екоаудиту вже здійснювалась.

Відповідно до статті 1 цього Закону "екологічний аудит – це документально оформлений, системний, незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту" [3].

Закон України «Про екологічний аудит» містить посилання на чинне законодавство в галузі екологічного аудиту, встановлює поняття аудитора-еколога і екоаудиторської організації, регламентує

в загальному вигляді порядок атестації та отримання сертифіката аудитора-еколога, визначає права та обов'язки аудиторів та екоаудиторських організацій, а також замовника екологічного аудиту. Крім того, Закон встановлює обов'язковість проведення екологічного аудиту (поряд з традиційною формою добровільного екологічного аудиту), якому повинні піддаватись об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку, на замовлення зацікавлених органів виконавчої влади, або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів чи видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, у передбачених законом випадках.

Хоча цей Закон несе ряд позитивних змін, але у ньому є деякі суперечності та слабкі місця, тому в Україні є потреба більш поглибленого аналізу правового регулювання інституту екологічного аудиту з метою його вдосконалення.

На сьогоднішній день актуальним питанням є визначення суті екологічного аудиту як самостійного виду незалежного контролю.

Досліджуючи праці вітчизняних та зарубіжних вчених, можна виділити два основні напрямки розуміння суті екологічного аудиту:

- як один із видів екологічного контролю;
- як правовий механізм забезпечення безпеки в екологічній сфері.

Майже в усіх випадках суть екологічного аудиту зводиться до критеріїв обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферу, об'єму використаних вод, розміру завданої екологічної шкоди. Тому діяльність підприємства нормується з метою щонайменшої техногенної дії.

Оцінка наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених дозволила визначити твердження сутності екологічного аудиту (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення сутності екологічного аудиту

Автор	Сутність екологічного аудиту
1. В.Семенова	Екологічний аудит - різновид аудиторської діяльності, що здійснюється в інтересах суб'єктів господарювання і держави та пов'язаний з перевіркою діяльності суб'єктів господарства з метою встановлення відповідності їхньої роботи вимогам екобезпеки, забезпечення раціонального використання і поновлення природних ресурсів, одержання достовірної інформації про виробничу діяльність об'єкта аудиту і формування на її основі аудиторських висновків.
2. Р.Кулик, Я.Мех	Екологічний аудит - різновид аудиторської діяльності, що включає систематизований, документований процес одержання, вивчення й об'єктивного оцінювання екологічної інформації про об'єкт аудиту з метою встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, подій системи управління навколишнім природним середовищем вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим екологічним критеріям, а також достовірності фінансової (бухгалтерської) звітності в частині відображення в ній інформації про природоохоронну діяльність суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора.
3. О.Левандійський	Екологічний аудит - це підприємницька діяльність екологічних аудиторів чи екологічних аудиторських організацій щодо здійснення незалежного кваліфікованого аналізу та оцінки господарської діяльності, що впливає на навколишнє природне середовище, та розробки рекомендацій щодо зниження негативного впливу на довкілля і здоров'я населення.
4. Л.Гуцаленко, В.Фостолович	Екологічний аудит - це різновид аудиторської діяльності, спрямований на встановлення відповідності дій суб'єктів господарської діяльності та іншої діяльності або відповідної системи управління охороною навколишнього середовища підприємств, установ та організацій вимогам природоохоронного законодавства і екологічних норм з метою розроблення позицій щодо зменшення негативного впливу суб'єктів господарської діяльності на стан навколишнього природного середовища.
5. Ю.Шемшученко	Екологічний аудит - це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, систем управління навколишнім природним середовищем та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту.

Узагальнюючи вищевикладене ми дійшли висновку що під екологічним аудитом слід розуміти вид підприємницької діяльності по здійсненню незалежних перевірок бухгалтерської (фінансової) звітності, оперативної документації, податкових декларацій та екологічних зобов'язань з точки зору їхньої відповідності діючому екологічному законодавству в галузі охорони довкілля та природокористування, а також надання інших еколого-аудиторських послуг.

У світі введено серію міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту на підприємствах (ISO 14000). Міжнародні стандарти орієнтовані не тільки на кількісні параметри та технології, а й на систему екологічного менеджменту.

Український екологічний аудит відрізняється від інших тим, що в розвинених країнах це є необхідність і проведення екоаудиту здійснюється усвідомлено. В таких перевірках зацікавлені підприємства, корпорації, громадські держави та сама держава, що сприяє екологічній ефективності. В цивілізованих країнах екологічний аудит розвивається та вдосконалюється, а в Україні його застосовують як контроль за природоохоронним законодавством. Якщо розглядати з позицій системного підходу – аудит має ґрунтуватись на розумінні її місця в більш загальних системах. Тому проблема розвитку та здійснення екологічного аудиту, як зазначає О.Петрик, пов'язана з вирішенням таких основних питань:

- проведення екологічного аудиту діяльності господарюючих суб'єктів з позицій відповідності вимогам природоохоронного законодавства, оцінка проектно-кошторисної документації та екологічної ефективності управління суб'єктом господарювання;

- врахування екологічних аспектів при аудиті фінансової звітності.

Що стосується першого питання, то слід зазначити, що на сьогодні в Україні існує достатня кількість видів діяльності, здійснюваних з метою охорони навколишнього середовища, які дають оцінку екологічним показникам і стежать за дотриманням норм екологічного законодавства як здійснювальної, так і планової діяльності [7, с. 53].

Для того, щоб вирішити друге питання необхідно контролювати й оцінювати фінансові показники діяльності організацій в екологічній сфері, зокрема, величину капітальних вкладень у природоохоронні основні засоби, розмір плати за забруднення навколишнього природного середовища, ефективність таких вкладень тощо.

Екологічний аудит є новою формою діяльності, тому важливо не тільки зобов'язати організацію здійснювати цей процес, а й створити такий інструмент в якому суб'єкти будуть зацікавлені.

Виходячи з даного визначення, можна дійти висновку, що екологічний аудит є економічним видом діяльності і має здійснюватися за загальними принципами та нормами аудиту в Україні.

Аналізуючи вище сказане, можна сформулювати завдання екологічного аудиту:

- одержання достовірної інформації про діяльність суб'єктів господарювання у сфері природокористування й охорони навколишнього середовища;

- сприяння суб'єктам господарської діяльності в самостійному регулюванні своєї екологічної політики, формування пріоритетів зі здійснення запобіжних заходів, спрямованих на виконання та дотримання екологічних вимог, норм і правил;

- створення інструменту реалізації основних напрямів регулювання природокористування;

- інтеграція діяльності у сфері навколишнього середовища з іншими сферами діяльності [2, с. 278].

Завдання розробки й реалізації державної стратегії сталого розвитку України, окремих її регіонів припускає посилення екологічної складової економіки, гармонізацію екологічних і економічних інтересів суспільства. За такого підходу застосування процедури екологічного аудиту є необхідною умовою ефективною реалізації екологічної політики і передумовою прийняття обґрунтованих еколого-економічних рішень [6, с.48].

Висновки з даного дослідження. Загальна екологічна ситуація, що склалась в Україні, визначається як напружена та дуже складна, яка потребує застосування комплексного підходу, що полягає в удосконаленні діючого законодавства з метою забезпечення врегулювання впливу людської діяльності на складові навколишнього середовища.

Тільки за цих умов можна досягти основної мети екологічного аудиту – дотримання норм екологічної безпеки, раціонального природокористування в процесі здійснення господарської та пов'язаної з нею діяльності.

Література

1. Аніщенко В.О. До питання організації екологічного аудиту територій / В.О.Аніщенко, Т.А. Гоголь // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №1. – С.18-21.
2. Гуцаленко Л.В. Екологічний аудит та інспектування : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В. Гуцаленко, В.А. Фостолович. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 278 с.
3. Закон України «Про екологічний аудит» від 24 червня 2004 року № 1862-IV // Відомості Верховної Ради України. –2004. – № 45. – ст.500.
4. Коренюк П.І. Менеджмент навколишнього природного середовища / П.І.Коренюк. – Дніпропетровськ: Національна гірнича академія України, 2001. – 222 с.
5. Макарова Н.С. Економіка природокористування : навчальний посібник / Н.С. Макарова, Л.Д. Гармідер, Л.В. Михальчук. – К. : ЕКМО, 2006. – 306 с.
6. Мех Я. Екологічний аудит: сутність і проблеми становлення / Мех Я., Кулик Р. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 2. – С. 45-48.
7. Петрик О. Екологічний аудит в Україні: проблеми методики та організації / О. Петрик // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 8. – С.51-56.
8. Семенова В.Ф. Екологічний менеджмент: навч. посібник / В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 407 с.